

Інформаційно-культурний простір Київської Русі

ГОМОТЮК Оксана

кафедра українознавства, документознавства та інформаційної діяльності
Тернопільський національний економічний університет
Тернопіль, Україна
oksana_homotuk@ukr.net

The analysis of the information and cultural traditions of Kievan Rus on the example of "The word about Law and Grace" of Metropolitan Hilarion is made. The analysis demonstrated the existence of sources of opinion about the equality of the Kievan state in that time community. It is stated that the uniting idea of intellectuals was the idea of belonging to the Russian land, defining the role of princely power, grandeur of Kievan Rus, its place in the world that time. These concepts had an information influence on society, forming the information and cultural space in that time.

Ключові слова: безпека інформаційного простору, Київська Русь, середні віки, князівська влада, руська земля.

Сучасний інформаційно-культурний простір України включає весь досвід українського народу та його предків, а також містить культурні компоненти, що були внесені суб'єктами інформаційної агресії, які захищали інтереси різних державних утворень, у складі яких перебували українські землі. Перші прояви інформаційних впливів можна простежити з давніх часів. У ході військових сутичок завжди застосовувався психологічний тиск на ворога, вдавалися до обману й поширення міфів та ін. У Київській Русі княжа й боярська влада намагалася постійно легалізувати свій статус за допомогою різних способів. У часи роздробленості Київської Русі, у Галицько-Волинському князівстві, у Великому князівстві Литовському успішно застосовувався арсенал інформаційно-пропагандистських заходів.

Аналіз середньовічного інтелектуального надбання підтверджує наявність інформаційно-культурних самобутніх традицій, яка розвивалася

у тісному зв'язку із християнським світом, вносили у духовну скарбницю людства ідеали гуманізму, демократизму. Попри відмінні літературні спрямування, художньо-естетичні уподобання, сприйняття дійсності, об'єднуючою ідеєю інтелектуалів стало визначення місця і ролі україно-руської спільноти, її держави у тогочасному світі. Ця теза є домінуючою у різноманітних творах: повчаннях, посланнях, моліннях, житіях, проповідях, літописах. Окрім цього виразно простежується адаптованість історіософських роздумів до практики життя.

Якщо «Руська Правда» стояла біля витоків історико-правової думки, то «Слово про закон і балогодать» (між 1037-1050) Митрополита Іларіона свідчило не лише форматування історичних, правових традицій української науки, але й розпочинало глибокі філософські роздуми над законом, благодаттю, совістю, свободою вибору, легітимацією князівської влади. В. Горський справедливо назвав його першою пам'яткою давньокиївської філософської думки [1, 357]. Високомистецька проповідь логічно вибудовувалася у взаємодоповнюючих частинах – релігійна проблематика, богословська тематика у контексті розвитку суспільства, історична - у рецепції народ, князь та власне молитва за землю руську. У площині міркувань над біблійними сюжетами, характерними рисами періоду Старого та Нового заповіту, автор «Слова ...» утверджує позитиви християнізації Русі, наголошуючи при цьому, що сам князь Володимир Великий «запалав духом, щоб самому християнином і всій землі його стати» [2, 124]. Твір дає нащадкам інформацію про шлях запровадження християнства на Русі, при цьому особливо актуалізується постать князя Володимира – тричі

автор звертається до князя, проводить паралелі у світовій історії, виокремлюючи значення Петра і Павла для Риму, Івана Богослова для Азії, Фоми для Індії, Марка для Єгипту. Такі паралелі наводили на думку на можливість канонізації Володимира-Хрестителя, його названо «учителем» і «наставником благовір'я», постать презентувала високі моральні чесноти «у правду зодягнений, міццю підперезаний, в істину взутий, розумом увінчаний і благодійністю, як гривую і прикрасами золотими» красується [2, 129].

Мислитель, дотримуючись ідеї спадковості, наступності історичного процесу, відводить належне місце у руській історії як Володимиру Великому, так і його наступнику Ярославу Мудрому, котрий продовжує розпочате, примножує славу і велич, як Соломон після Давида. На підставі компаративного аналізу «закону і милості», Старого і Нового Заповіту, вміло поєднуючи світське і релігійне, автор поціновує високі моральні та християнські чесноти як для пересічного русича, так і для державної політики Руської землі, «яку знають і до якої прислухаються по всіх чотирьох кінцях землі» [2, 124].

Митрополит бачив за історією Київської Русі цілісний процес, розуміючи наступність основних етапів. Знакові події минулого пов'язані із перед християнським періодом, християнізацією Русі та очікування Божого суду. Прикметно, що твір засвідчує рівноправність Київської держави у тогочасному співтоваристві. Саме Іларіон, як зауважує В. Горський один із перших висловлює історіософські роздуми про місце історії Русі у світі, його «Слово» набуває значення прообраза, на який спирається подальша традиція вітчизняної культури, принаймі до ХУІІІ ст. [1, 358].

Автор проповіді володіє належним літературним умінням, вживає яскравих порівнянь, що увиразнює головні думки релігійно-політичного твору. Читачі мають нагоду зрозуміти важливість суцільних проблем державотворення, головна із яких лежить у площині захисту історії, народу, держави, а Київська Русь постає у єдності землі, народу, князівських очільників. Так, завершується

проповідь «Молитвою до Бога усієї землі нашої». Митрополит в очікуванні страшного суду, наполегливо просить у Всевишнього за свою країну: «тих, що йдуть раттю, прожени, мир утверди, ворожі країни усмири, голод поверни в достаток, князями нашими постраши сусідні країни, боярам пошли мудрості, городи умнож, церкву твою плекай, багатство своє бережи. Мужів, і жон їхніх, і дітей спаси» [2, 131]. Зрозуміло, що це не лише прохання, а програма державотворення, основні засади якого будуються на християнських та моральних чеснотах, повазі до руського народу, його очільників, усієї землі з центром у Києві. Таким чином, основна ідея інформаційно-культурного простору фокусувалася на утвердженні князівської влади, величі Київської Русі, визначення за нею рівноправного місця у тогочасному світі.

Об'єднуючою ідеєю інтелектуалів середньовічної доби стала ідея приналежності до руської землі, її єдності на православних засадах, що згодом пройде червоною ниткою через устремління еліти литовсько-польського періоду, увиразниться у козацьку добу. Аналіз писемної пам'ятки періоду Київської Русі засвідчує присутність ідеї легітимації влади провідної верстви. Прикметною особливістю середньовічних знань була їх релігійна спрямованість, що конкретизувало вплив церкви на суспільно-політичні реалії, моральні та ідейні устої суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Павленко Ю. Цивілізаційна природа України та глобальні протиріччя сучасного світу / Давньоруське любомудріє: Тексти і контексти / Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.»; Упор.: О. Вдовина, Ю. Завгородній. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 357-374.
- [2] Іларіон Київський. Слово про Закон і Благодать/ Україна: антологія пам'яток державотворення, Х-XX ст.: у десяти томах / редкол.: І.М. Дзюба та ін. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008.